

prestonice i njenog promenljivog pulsa, ostavio je iza sebe i pesmu *Krstaši prolaze kroz Beograd*, pisanu na način kako je, zapravo, ostvaren i čitav *Munjeviti mir*: od samih potpisa, to će reći stihova, onih njegovih karakterističnih, pre bi se sad smelo utvrditi matičevskih, nego mirovskih crteža, ali i od jednog izuzetnog dinamizma i svežine koja svakako govori i o tome da zrelo nadrealističko iskustvo automatskog pisanja ni slučajno nije iščilelo. Na istoimеном crtežu, kao uostalom i u pesmi, krstaši i Beograd se neprekidno mimoilaze, i sve se svodi na susret neočekivanih, na prkosan prezir, na ignorisanje, na opastojnost sudbine tog belog grada na stavama velikih reka u čije lipe, oblake, fasade i ljude Matić je, poput Isidore Sekulić, bio zagledan bez prestanka. *Sunce se rađa iza svake tragedije*, veli Matić, i upravo to sunce beogradskih njegovih prozora, koji nisu otvoreni samo ususret krošnjama Botaničke bašte, nego i jednom drugom, transcendentalnom vetru koji ne dopušta paucima da pre mreže nebo, ne jedino u nadrealističkim slavim danima, to sunce, velim, nad nepostojećim tragovima krstaša koji su prolazili i kroz Beograd, ponovo izlazi iz Takovske ulice, neponovljivo, usred mnoštva. Iz tri krstaška pohoda koja su, od osam poznatih, prošla kroz Beograd.

KALEDONIJA I TZV. ISTORIJSKO VREME

Istoriju su pronašli u doba romantizma, baš sami romantičari. A jedan naš romantik, pre četrdeset i više godina, možda je s pravom rekao: »Šta istorija! Šta Kaledonija! Sve češće ponavljam ove Rastkove reči. Tako je takođe pisao Matić, na temu Rastka Petrovića i njegovih slobodnih, razbokorenih varijacija na istorijske teme. Ne ulazeći ovom prilikom u bitno pitanje o kalendaru našeg romantizma koji, evo, po Matiću, s Rastkom Petrovićem seže daleko u dvadeseto stoleće, napominjemo tek da je to poimanje osobenosti našeg književnog redosleda, ili, pak, hijerarhije, ako hoćete, veoma blisko poznatom stavu Miroslava Krležu, u eseju *O Kranjčevićevoj lirici*, prema kome se poezija Vladimira Nazora javlja kao, ili, ako hoćete: i kao fenomen hrvatskog zakasnelog romantizma. Matićeva apokrifna priča o ruži Damaska, o toj famoznoj iluziji, o tom cvetu zvanom *rosa damascana*, zapravo je i podrugljiva povest o našem slepom verovanju tzv. činjenicama. Mene, međutim, najviše privlače upravo stvari koje »istoriju« i »istoričare« ne zanimaju..., pisao mi je Matić, dodajući i ovo i ovoliko: *Kao što već znaš, mene u takozvanoj »istoriji« najviše zanima, privlači upravo ono što je prevazilazi: ta rosa damascana iz Šestog krstaškog rata — već i zbog toga što su od osam, tri krstaška pohoda na Istok prošla kroz Beograd, kao što su kroz Beograd prošli i svi turski, osmanlijski pohodi na Evropu, zaustavljeni kod Beča, kao i dva austrijska pohoda u XVIII veku, i dva u XX veku u pravcu Istoka. Ali, od svih tih prolaza kroz Beograd, najradije se sećam mirnodopskog prolaza iz te daleke istorije, upravo prolaza lale, danas holandskog tako reći nacionalnog cveta, u stvari persijskog cveta, koji je poneo karavan ambasadora njegovog veličanstva austrijskog cara i kralja itd. Poneo je taj cvet, već simbol najslavnije, najmoćnije epohe turske vladavine i literature — da ga kao najlepši dar prinese svome gospodaru, a koji će jedan baštovan, zaljubljen u cvet kao što to znaju samo oni koji poznaju »dušu« cveća, poreklom Holandanin, poneti njegovu boature, izdanak, mladicu, i preneti u svoje Nizozemlje (Prošlost dugo traje, »Svetlost«, Kragujevac, 1977). Pišući, čitavog svog bdenja, istoriju nezvaničnih, tihih a dramatičnih trajanja i noćnih razgovora, usred Kolubarske bitke jednako kao i usred Zeneve, Matić nije mario za uštogljenost*

zvaničnih određenja i etiketa istorijskih udžbenika. Nije podnosio njihovu pokondirenost, njihovo ograničeno, tobože stručno znanje, njihove generalizacije. Ali je veoma negovao smisao za razumevanje međuvremena, onoga što je bivalo, i trajalo, i treptalo, i sanjalo između. Stoga je i zbumjivao bukvliste koji su mu, u pismima, posle objavljivanja ogleđa *To je To*, tražili detaljne istorijske izvore za dinamične, skroz i skroz apokrifne priče o carici Milici, o Bajzitu i tobožnjim drugim njegovim danima čekanja u Vrnjcima, itd. Tzv. istorijsko vreme za Matića je bilo nepotrebno izukrštanom shemama i bajagi preglednim klasifikacijama. Kao što je za njega, uvek, vreme buduće bilo vreme nemoguće, a vreme sadašnje, pre svega, vreme ovdašnje. *Šta bih dao da mogu da pišem u vremenu prošlom, pa, čak, i u vremenu davnaprošlom! A najradije u vremenu budućem! Vreme buduće! Ne znam tvoje parametre, ni tvoj koordinatni sistem. Ni tvoje čari, ni tvoje očajanje! Niko nikad nije rešio za drugog njegov problem života. Vreme buduće imaće svoje radnike, i svoje očajnike. Oni će najbolje znati šta im valja činiti. Na nama leži naše vreme. U njemu ležimo mi kao u svom neudobnom koritu, izvan koga nas nema. Mi smo uvek na početku: uvek je vreme sadašnje. Jer od vremena, od odmicanja i oticanja, mi smo satkani. Reka, reka koja je samoj sebi korito. Vreme buduće, vreme nemoguće. A, međutim, čovek mora da živi samo s ograničenim provijantom, taman s onoliko vremena koliko može podneti na svojim leđima, u svome rancu kao vojnik u maršu. Tako se mehanizam života svodi na isticanje pojedinačnih istorija, istorija nekih sudbina i nekih istina, i to, po pravilu, iskidano da bude preglednije.*

Poigravajući se, kao vatrom, vlastitim, smrtnim pamćenjem i uspomena koje se roje uvek po hirovitim zakonitostima slutnje, Matić je još ponajpre dozivao ono brodolomničko izgubljeno vreme naših neispunjenih dužnosti i ispisanih zadataka. Upravo je on razantno davninu nimovao s tavninom, a rasap s otuđenjem koje ga je opasno oprljilo još posle velikog školskog i životnog raspusta 1914. godine. Pre pola stoleća, 1930.

godine, zapisao je i ovako: *Nisam nikada razumevao vreme: niti je vreme, taj stalni zid moje večnosti, razumevalo mene. Tako se fatalnost onog po zlu upamćenog zida njegovih svakojakih detinjstava i dvorišta, gradova i proplanaka, najednom identifikovala s vremenom, s proticanjem samim. Kaledonija, Rastko i istorija, tako, ostaju u najbližoj rezonansi s Matićevim intimnim uverenjem kako svako ima vlastitu istoriju, ali i lični, tako osobeni i često protivrečni doživljaj tih davnih dana, te prošlosti koja tako dugo traje.*

PAVLE MRAK PRONAĐEN U MALOM OGLASNIKU

Pavle Mrak, jedna od bitnih ličnosti Matićeve literature, jedan od njegovih večitih sagovornika, sav izneden iz mraka, ili bolje: iz belina velikog mraka svakojakih prošlih dana i godina, jednog jutra, usred novinskog malog oglasnika, pojavio se pred Matićem, kao pismo koje se, najzad, vratilo s nepoznate adrese. Jedan Matićev truvaj, dakle, u pravi čas je pronašao Matića, među onim novinskim čitačima koji se ne predaju. Tada je, svakako, i bilo ispisano: *Neću istoriju — viknuo je Pavle Mrak — šta me se tiče istorija! Moj život, šta je s mojim životom? I tako je, tada, i još ponekad, istorija sa svojim bezmernim upijanjem za objektivnim nalazima i slikama koje su mrtve, najednom suočena s biografskim rezom. Sa životom koji se, još, otima. Pavle Mrak se, i tada, Matiću javio kao signal samoće, doziv s druge obale. Matić, jedan od najusamljenijih naših mislilaca i pesnika, usred svog velikog mnoštva, usred svojih mnogobrojnih razgovora, i ne jedino u Ulici Vojvode Dobrnjca 26, napisao je i umesto svog Pavla Mraka: *Čovek i ne sluti da ponekad ostavlja čak i one koje voli da sami umru. Pavle Mrak je, u svojoj neostvarenosti, takođe umirao. Usred malog oglasnika koji je za ranog, mladog Matića bio tako inspirativan, tako već unapred nadrealistički struktuiran. Umire Pavle Mrak. I umro je Pavle Mrak. Mali oglasnik ne umire.**

DVE PESME

tatjana cvejin

ŽIVI PESAK

izostaneš li
nikada nećeš biti tačan
zaostaneš li
nikada nećeš stići
ideš li u korak
poistovećuješ se
kreneš li napred
put ne znaš
ako ostaneš
ostaćeš ukopan
ako legneš
zakopaće te
ako si zakopan
iskopaće te
i nema uzloga
za strah
ionako ne služiš
ničemu

INDETERMINIZAM

izveštaj o vodostanju govori
da dunav porastao je
juče sam ga preplivala
roćas je padala kiša
bio mi je do glave
brod nije potonuo
dečak je jako plakao

da ga nisam juče preplivala
ostala bih u njemu mokra
surce mi je teo dotaklo
danas kapi kiše umivaju grane
i ljubljani dvadeset santimetara sneg
odavde se ne vide alpi
i dunav je poprilično daleko
reč se za mamac ne hvataju

poslala sam nužno pismo
preko dunava i alpi
za tri dana biće u kranju radost